

25. YIL

KURUMSALLAŞMA: ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMANIN SON 15 YILI ÇALIŞMALAR: ŞEHİR PLANCILARI ODASININ GELECEK 5 YILI

Esat TURAK

Esat Turak, 1949 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden mezun oldu. 1952 yılında Harvard Üniversitesi'nden Şehir Planlama lisans ve 1956 yılında yüksek lisans derecesi aldı. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün kuruluş çalışmalarına katıldı ve ilk Bölüm Başkanı oldu. Halen Serbest Şehir Plancısı olarak çalışmaktadır.

Odanın kuruluşunun 10. yılındaki yazımda (1), 1958 ile 1980'nin başı arasında Türkiyede şehir ve bölge planlamanın kurumsallaşmasında atılan en önemli yeni adımlar üzerine durmuştum. Bunla sırasıyla İmar ve İskân Bakanlığının kurulması, önce ODTÜ'de sonra da diğer üniversitelerde şehir ve bölge planlama bölümlerinin açılması ve Şehir Plancıları Odasının kurulması idi. Bunların önemi 1933' te kurulup gelişen İller Bankası ve 1933 tarihli yapı ve yollar Kanununu yenileyen 1956 tarihli İmar kanunu ile birlikte, kurumsallaşmanın zorunlu beş temel ögesinden üçünü oluşturmalarında idi.

SON 15 YIL: KURUMSALLAŞMA-SINDA İLERLEME - GERİLEME-YENİLEME

Son on beş yıl içinde kurumsal yapıda yer bulan bazı önemli, olumlu ve olumsuz değişimler aşağıda, belli bir sıralama gözetilmeden, kısaca açıklanmıştır.(2)

Olumsuz değişimlerden bazıları alanımızda gerileme, hatta var olan bir temel kurumsallaşma ögesinin yok olması sonucunu vermiştir. Önce bu konu üzerinde durmak istiyorum. Çünkü hem odanın, kendisine verilen görevlerde başarılı, hem de üyeleri için uygun bir mesleki ortamın bir ölçüde alanımızda önerilip desteklenecek yeni, ilerici geliştirici kurumsallaşma adımlarına bağlıdır.

Kanımda en önemli geri adım İmar ve İskan Bakanlığı ile ilgilidir, aşağıda bu bakanlığın kuruluşu, gelişmesi ve yok oluşu açıklanmıştır. Bu açıklamada, yeniden kuruluşta yol gösterici olabilecek bazı amaç yaklaşım görüş ve ilkelere de değinilecektir.

"Türkiye'de şehir planlama ve imar çalışmalarına yeni bir yön verme, bölge planlama çalışmalarına başlama ve yeter sayıda şehir ve bölge plancısı yetiştirme gereğini vurgulayan rapor, yazı, konuşma ve tartışmalar 1950'lerin ilk yıllarından başlayarak yoğunlaştı. Bunların kurumsallaşmaya yansımaları ise 1950'lerin sonlarına

doğru başladı.

Bu yönde ilk önemli adım 1958'de İmar ve İskân Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Böyle bir kuruluşla, varolan ilgili örgütler çalışmalarında eşgüdüm sağlanmak üzere bir bakanlığa bağlanıyordu. Ayrıca bu birimlerin daha geniş olanaklarla yeniden örgütlenip kadrolaşarak gelişmelerine, yeni birimlerin oluşmasına ve merkez dışı örgütlenme ve çalışmalara kapı açılıyordu." (1)

Bakanlığın, temelde, o yılların dünyasında geliştirilmiş bulunan her kademedeki yersel planlama kavramı, kapsam, anlayış ve yaklaşımları ile tutarlı işlevlerle görevlendirilmesi ve bir devlet kurumu olarak örgütlenmesi öngörülmüştü o günlerde, hem işlevlerin tanım ve kapsamında hem de örgütlenme biçimindeki bazı eksikler plancı çevrelerince görülmüştü. Bununla beraber Bakanlık merkeze ek olarak bölge, alt bölge gerekli görülecek diğer yersel örgütlerini oluşturabilecek, merkezin ve bunların her kademesinin yükümlü ve yetkili olacağı işlevleri belirleyecekti. Gerçekten de kuruluşun ilk yıllarında ki çalışmalarda, bu ve bunlarla yakın ilişkili konulara ağırlık verildi. Bunlar farklı kademelerdeki yersel birimlerin belirlenmesi, bu birimler bazında veri üretecek araştırmaların programlanması ve diğer kademelerin örgütlenme süreçlerinin belirlenmesi, şehir ve bölge plancısı yetiştirme programlarının hazırlanması; ve bu programların uygulanmasını için dış teknik ve mali yardım sağlanması gibi konulardı.

Kuruluşta öngörülen ve bu hazırlık çalışmalarında saptanan anlayış ve programlar yönünde başlayan örgütlenme ve çalışmalar yararlı bazı ürünler verdi. Ancak bir süre sonra öngörülen sistem terkedildi, sistemsizlik egemen oldu.

Bu arada İmar ve İskan Bakanlığı zamanın kuruluşundaki dinamizmi devam ettiremedi. Kendini yenileyemedi. Yerel planlama ve geliştirmeye, yönlendirme, bütünleştirme ve denetleme yeteneğini yitirdi. Bir yandan hızlı şehirleşme, öte yandan Ba-

kanlığın etkisizleşmesi diğer nedenlerle, Türkiye'de şehir ve bölge planlama ve geliştirme alanındaki sorunlar yumağı büyüdü. (3) 1971'de üçüncü kalkınma planı hazırlanırken, o gün var olan yersel planlama-geliştirme düzeninin hem planlama alanında hem de Türkiye'de yer bulan önemi de görüşlere ayak uyduramayacağı saptandı. İlgili Özel İhtisas Komisyonu bu saptamayla tutarlı olarak Gerekli yeni yerleşme Alanları Planlama Geliştirme düzenini, esas ve ayrıntılarıyla belirleyip hazırlığı ön raporla plana yansıtılmasını önerdi. (3 Üçüncü plan çalışmaları askeri müdahale nedeniyle kesintiye uğadı. Böylece engellenen bu köktenci ve bütünleştirici yenilik hareketi aradan geçen 23 yıllık süre içinde tekrar gündeme gelmedi. Sözü edilen rapordaki önerilerin temelde geçerliklerinin koruduklarını düşünüyoruz. Bunların oluşturdukları sağlam sistematik içinde güncelleştirilerek geliştirilmelerinde yarar görüyoruz.

O günden bugüne yer bulan değişimlere ve bugünkü duruma bakarak söz konusu raporun, hazırlanışından beri uzun yıllar geçmiş olmasına karşın, değerlendirilmesinde yarar bulunan bir birikim olduğunu düşünüyoruz.

Aradan geçen süre içinde Türkiye'nin ve şehirlerinin yapısında önemli değişimler oldu. Planlama ve uygulamada bazı önemli yeni deneyimler görüldü. Bunların bir bölümü için sorumlu kurumlar oluştu. Bu deneyim ve kurumlardan bir bölümü bugün de devam ediyor. Ancak bunlar belli bir düzenin parçaları olarak oluşmadığı için de vamlulukları ve gelecekteki kurumsal konumları belirsizdir. Öte yandan uygulamada kullanılabilecek etkinlik potansiyeli bulunan önemli yasal, mali ve idari araçlar oluşturuldu. Ancak gerekli yeni bir düzenin kurulamamış olması bu araçların etkinliğini büyük ölçüde azaltmıştır. Bazen de bunlar yeni çelişkilere ve yetki - sorumluluk karmaşaları ya da boşluklarına sebep olmuştur. Bu yeni araçların hem birbiri ile hem de mevcut olanlarla bütünleşmesi sağlanamamıştır. Bunu sağlayacak yeni bir örgütlemeye gidilmesi gereği görmemezlikten gelinmiştir.

Bu olumsuzluklara karşın, üçüncü plandan sonraki dönemlerde söz konusu raporda önerilen yeni düzenin bazı öğeleri yönünde önemli ve yararlı deneyimler olmuştur. Çukurova ve GAP Kentsel Gelişme projeleri bunlardan ikisidir GAP Projesinin kendisi ise

bu alt projeye ek olarak, İmar ve İskân Bakanlığının kuruluş yıllarında programladığı bölge planlama-geliştirme düzeninin birçok boyutu kapsamı açısından öncelikli bir deneyimdir. Bu deneyimlerin çeşitli yönlerden değerlendirmesini yapmayacağız.

Bunların konumuz açısından, önemi, buldukları bölge içindeki kentlerin toplu olarak proje için tasarlanmış yeni ve özgün bir planlama-geliştirme düzeni içinde ele alınması; planlamalarında aynı teknik ve standartların kullanılmasının öngörülmesi; içinde buldukları bölgenin mevcut ve öngörülen yapısı ışığında ve genellikle yerinde, altyapı-ulaşım projeleri ile bütünleşmiş olarak planlanmalarıdır.

GAP deneyimi, ayrıca hem bölgenin hem de şehirlerin tüm planlama-geliştirmelerinden sorumlu, onlara mali ve teknik yardım sağlamakla yükümlü, onama ve denetleme yetkileri ile donatılmış bir devlet örgütüne yönetilmesi açısından önemlidir. Bir bakıma bu deneyim yerleşme alanlarının planlanması ve geliştirilmesi için bölgesel ve yerel devamlı kamu örgütleri örgönmemesine ve genel olarak sistemin uygulamasındaki olumsuzluklara karşın, güncelleştirmeyi düşündüğümüz üçüncü plan (ÖİK) ön raporunda önerilen yeni düzenin bazı öğelerinin bölge düzeyinde uygulanması niteliğindedir.

Bu deneyim ayrıca "Bölge Planlama Geliştirme" ve "Yerleşmeler Planlama-Geliştirme" düzenlerinin bütünleştirilmesi deneyimi olarak önemlidir. Üçüncü plan (ÖİK) ön raporunun hazırlandığı dönemde bölge planlama işleri İmar ve İskan Bakanlığında fiilen koparılmış, sonuç olarak da bölge ve şehir planlama düzenlerinin bütünleşme gelişimi kesilmişti. Bu nedenle, ön rapor bu iki yersel planlama öğesinin bütünlüğünü vurgulamış, fakat sadece etkili olacak yeni bir "yerleşmeler planlama-geliştirme düzeni" ve örgütlenmesi tasarlamış, bunu yaparken de bölge planlama ile olan bağlantıyı belirlemiştir.

Bu dönemin kurumsallaşma açısından önemli yasal düzenlemeleri Toplu Konut Kanunu, Yeni İmar Kanunu ile, İmar ve İskan Bakanlığını kaldırıp işlevlerinin bir bölümünü yeni adıyla Bayındırlık ve İskan Bakanlığına aktaran kanundur.

Toplu Konut zamanla bu gördüğümüz idarenin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bir yandan hızlı şehirleşme, öte yandan Bakanlığın etkisizleşmesi diğer nedenlerle, Türkiye'de şehir ve bölge planlama ve geliştirme alanındaki sorunlar yumağı büyüdü.

25. YIL

Yeni İmar Kanunu ise, Türkiye'de yeni bir yersel planlama düzenine olan gereksinimden habersizdir. Düzenlenmesi ve içeriğinde kanun hazırlama tekniği açısından yetersizlik şaşırtıcıdır. Değiştirmiş ve DPT'ye gerekli gördüğü hallerde bölge planı yapma ve yaptırma yetkisi vermiştir. Aslında DPT 1961'den beri bu yetkiyi fiilen kullanmıştır.

Bu yasanın etkisi aynen önemli hükmün belediye ve özel idarelere yerleşmelerin planlarını onama yetkisi verilmesidir. Bu yetki gerekli hazırlıklar yapıp mekanizmalar oluşturmadan verilmiştir. Yasa ve yönetmeliğe konulan sınırlı sayıdaki denetleyici hüküm ise işletilememiş, bir süre sonra fiilen terkedilmiştir.

Bugünkü ortamda belediyeler isterlerse tamamen keyfi ve hiç denetlenmeyen kararlarla plan ve plan değişikliği kararlarını onaylayabilmekte, başvuran herkesin arsası için noktasal nitelikte plan değişikliği yapabilmekte, yasal yetkisi olmayan kişilere yasal ve teknik nitelikten yoksun planlar ve değişiklik düzenlemeleri yapabilmektedir.

Öte yandan devlet, yasayla belediyelere verilmiş olan onama yetkisini gerekli gördüğü nedenlerle (bazen olumsuz yapılaşma uygulamalarına olanak vermek üzere) kendi üzerine almakta, bu tasarruflar zaman zaman yargı konusu olmaktadır.

Bugüne kadarki sonuçlarına bakarak, aklımıza yasanın bu haliyle neye yaradığını sormak gelmektedir. Verilecek cevabın ise "çok az şeye yaradığı, ayrıca da sorunları ağırlaştırdığı" şeklinde olacağını tahmin ediyorum.

Uzun yıllar İmar ve İskân Bakanlığının Türkiyedeki, çoğu İller Bankası kanalından, geçmiş olan, tüm plan ve değişiklikleri inceleyip karara bağlanmasının başaşağılamaz, ve genellikle işe yaramaz geciktirici bir şey olduğunu savundum. Bunun yerine varolan ve yeni mekanizmalarla, merkez dışı örgütlenmeyle hem belediye, yerel mesleki ve diğer kurumlar ile halkın planlama ve uygulama süreçlerine katkı ve denetimlerinin sağlanması yollarını aramanın doğru olduğunu anlatmaya çalıştım. Yasada bu yönde beklediğim gelişme gerçekleşmedi. Kullanılan süreçlerin değiştirilmesini ön gören hiç bir önemli hüküm getirmedi.

Öte yandan yasa, belediye ve mücavir alan köyleri arasındaki yetki çelişkilerinden, köylerin de birer yönetim birimi olarak yerleşim ve topraklarının kullanımında söz sahibi olma haklarının bulunduğunu görmemezlikten gelmeye devam etti.

Bugün bu hak belediyeler ve bu yasanın verdiği "gerek gördüğünde vesayet yetkisi ile devlet tarafından, deyim ağır kaçmazsa, gasçpedile bilmektedir. Köylerin planların yapımı, incelenmesi ve onanması süreçlerine ve uygulamasına katılması, belediyenin iyi niyetine bağlıdır. Belediyelerin bu iyiniyeti ne ölçüde kullandığı ise bilinmektedir. Ayrıca belediyece toplanan emlak vergisi paraları belediye kasasına girmekte, genellikle belediye hizmeti olarak geri gelmemektedir. Bu durumdaki pekçok köy kıyılarını, tarım alanlarını, huzurlarını gereğinden önce, kent belediyesi, sakinleri ve spekülâtörleri ile devlete kaptırmaktadır. Yeni bir yasal düzenleme gerektiren bu önemli konunun diğer boyutları üzerinde, burada durmayacağız.

Bir süre sonra, benzer yaklaşımla İmar ve İskan Bakanlığını yok etmek üzere çıkarılan yasa ise, hem yetki devrinin olumsuz sonuçlarını ağırlaştıracak hem de yersel planlamayı fiilen sahipsiz bırakacak bir kurumsal geri adım olmuştu. Daha önce belirtilen nedenlerle bu bakanlığın yenilenmesi zorunlu oldu ancak onun yok edilecek işlevlerinin bir bölümünün, bunların otuz yıl önceki sahibi olan başka bir bakanlığa yamanması ile devleti gerekli kapsam ve nitelikte yersel planlamayla ilgili sorumluluğundan ellerini yıkamış oluyordu. Kendisinden, aydınlatma, yönlendirme, yol gösterme, teşvik, uygulama için araç, teknik ve mali yardım bekleyen devlet belediyeleri sorun ve sorumlulukları ile başbaşa bırakıyordu.

Bugün özellikle planlama birimi ya da şehir plancısı bulunmayan belediyeler (ki çoğu bu durumdadır), Konudaki bilgisizlikler nedeniyle çok sayıdaki mevcut yasal, bir deyişle bilgilenememe nedeniyle yasal ve diğer düzenlemeler amaçlanan katkı ve etkinliği sağlayamamaktadır. Ayrıca yerel idarelerin yetkilileri ve diğer görevlileri bilmeden sorumlu, hatta suçlu duruma düşmektedir. Öntümüzdeki dönem uygulamaya ağırlık verilecek, bunun içinde uygulamadan sorumlu bir devlet biriminin oluşturulması gereken bir dönemdir.

Bugüne kadarki sonuçlarına bakarak, aklımıza yasanın bu haliyle neye yaradığını sormak gelmektedir. Verilecek cevabın ise "çok az şeye yaradığı, ayrıca da sorunları ağırlaştırdığı" şeklinde olacağını tahmin ediyorum.

*Şehir
Plancıları Odası
bugün ulaştığı
üye sayısıyla,
daha dinamik
ve etkin
olabileceği yeni
bir çalışma
dönemi
öngörebilir*

GELECEK 5 YIL: ODANIN BAŞLICA GÖREVLERİ

Şehir Plancıları Odası bugün ulaştığı üye sayısıyla, daha dinamik ve etkin olabileceği yeni bir çalışma dönemi öngörebilir. Çalışmaların yöneleceği ana amaçlar açıktır:

- Türkiyede demokratik, laik, insan haklarına saygılı, ilerici sosyal devlet anlayışı içinde yaşam düzeyi ile sosyo kültürel gelişmişlik düzeyini yükseltecek, doğal ve yapay çevrenin korunması ve iyileştirilip güzelleştirilmesini gerçekleştirecek bir kamu düzeninin oluşturulmasına katkı.

- Yeni bir "Yersel Planlama-Geliştirme" düzeninin oluşmasına ve işleyişine, daha bilinçli ve duyarlı kamuoyu ile daha uygun bir mesleki çalışma ortamının oluşmasına katkı

- Oda yetkileri ile üyelerin mesleki - demokratik-ekonomik haklarının korunması. Üyelerin karşılaştıkları mesleki sorunların çözümüne katkı.

Birinci amaçla ilgili çalışmalar konularına göre: Tüm demokratik kitle örgütleri ile işbirliği, eşgüdüm ve dayanışma içinde; TMMOB ortak çalışması olarak; ya da odanın bireysel etkinliği olarak yürütülecektir. Dinamik nitelikleri ve çok çeşitli olmaları nedeniyle bu çalışmaların içerik, v.b. üzerinde durmayacağım. Bununla beraber; bu işler için odanın bir çalışma grubu oluşturmasını önerebiliriz. Bu grubu geliştireceği bir sistematik içinde ve bilimsel yaklaşımla, amaçlanan ulusal düzenin gerçekleştirilmesi için somut öneri ya da öneri alternatifleri üretebilir. Bunlar önce oda sonra TMMOB ve demokratik kitle görüşlerine, daha sonrada yasa v.b. önerilerine dönüşebilir. İyi yetişmiş bir Şehir ve Bölge Plancısı grubunun (uzatmamak için burada açıklamadığımız) nedenlerle bölgesel bir işevi yüklenebilecek bir formasyona sahip olduğunu düşünüyorum.

İkinci amaçla ilgili çalışmalarda TMMOB ve ilgili odaları destek ve işbirliği gerekecekse de, çalışmalar ağırlıkla şehir plancıları üzerinde olacaktır.

Üçüncü amaç için hem TMMOB ile ortak hem de odaca bağımsız çalışmalar gerekecektir.

İkinci ve üçüncü gruptaki çalışmalarla il-

gili açıklama görüş ve bazen de öneriler aşağıda iki bölümde açıklanmıştır.

YENİ BİR YERSEL PLANLAMA - GELİŞTİRME DÜZENİNİN OLUŞMASINA KATKI

İlk koalisyon hükümetinin vadettiği yersel planlamadan sorumlu bakanlığın kurulmasının, aradan oldukça uzun bir süre geçmiş olmasına karşın gerçekleşmemiş olması üzücüdür. Bugünkü politik ortamda böyle bir oluşumu beklemek için ise aşırı iyimser olmak gerekir. Mesleki ortamımızı, bir ölçüde aydınlatabilecek yeni bir adımla, yeniden ve daha iyi örgütlenmiş, işlevleri daha iyi ve doğru tanımlanmış bir bakanlığın kurulmasının uzunca bir süre için rafa kaldırılmış olmasını kabullenmek zorundayız.

Şimdi odamızda beklenen, bu süreyi kısaltmak için elinden gelen çabayı göstermesidir. Öte yandan rededilen kuruluş için hazırlanmış bulunan yasa tasarısı daha önce tanımladığımız yeni ve etkin bir düzenin oluşmasını öngörmemekte olup birçok yönden yetersizdir. Odanın bu tasarıyla ilgi olarak verdiği görüş de doyurucu olmamıştır.

Bugün odanınve odaya kayıtlı olsun ya da olmasın, tüm şehir ve bölge plancılarının güncel ve acil mesleki görevi kendi bakanlıkları sayılacak bu bakanlığın, yukarıda belirtilen yeni bir yaklaşımla, yeniden kurulması için çalışmaktır. Kamu kuruluşlarında çalışan plancılar ayrıca, kurumlarının bu konuda aktif katılımlarını sağlamak için ellerinden gelen çabayı göstermelidir.

Odanın bu görevi yerine getirmede izleyeceği sürenin aşamaları bellidir. Bunlar sırasıyla ilgili çevrelerde, yeni bir düzen kurma gereğinin benimsenmesi için, kamuoyu oluşturulması. Yeni bir düzenin tasarlanması. Bu düzenin en öncelikli temel ögesi olan yeni bakanlığın yapısının ayrıntılı olarak tasarlanması. Yeni düzenin kuruluş, ve işleyişi için gerekli yeni yasaların çıkarılmasına katkı, bakanlığın bir an önce kurulması için gerekli tüm girişim ve kamuoyu oluşturma çalışmalarının yapılması.

Oluşturulacak özel birim, belirleyeceği yöntem ve hazırlayacağı programlarla, yukarıdaki süreçleri yürütecektir. Bu birimin ayrıca,

(*) Bu deyim "Bölge ve yerleşme alanları Planlama - geliştirme" deyimini ile eş anlamda olarak kullanılmıştır.

amaçlanan düzen ve bakanlık kuruluncaya kadarki ara dönemde mevcut mevzuat ve tasarıları da amaçlanan yeni düzen önünde iyileştirici görüşler ve öneriler oluşturması sonra da yeni düzenin işleyişini izleyerek, olumsuzlukları önleyen girişimlerde bulunması Oda üyeleri ve ilgili tüm çevrenin geniş katılımı ile yürütülecek olan bu çalışmalar için ayrıntılı yönlendirme açıklamaları bu yazının kapsamı dışında görülmüştür.

GÖREVLER, YETKİLER, MESLEKİ-EKONOMİK HAKLAR İÇİN KORUMA, GELİŞTİRME VE ÇÖZÜM ÇALIŞMALARI

Gelecek beş yıllık dönemde bu konularda etkin olabilmesi için odanın öncelikle, aşağıdaki soruları cevaplayan bir "Bilgilenme İzleme" sistemini oluşturması doğru olacaktır. Bunun için yapılacak çalışmanın somut ve pratik hedefi: var olan durumu saptayan; gerekli gelişmeleri, bunları sağlama yollarını ve elde edilen sonuçları özet olarak gösteren dinamik bir tablonun üretilmesi olacaktır. Gereken sayıda bilgisayar sayfasından oluşan bu tablo, oda şube ve temsilcilikleri ile üyelerinin de katkıları ile devamlı olarak güncel ve gelişmeleri her an kolayca izleme olanağı veren nitelikte olacaktır.

Tablonun Cevaplayacağı Sorular

Odanın görev ve yetkileri: Bugün odaya verilmiş yasal görevler ve yetkiler nelerdir? Hangi görevler ne etkinlikte yerine getiriliyor? Hangi yetkiler tam olarak kullanılıyor? Tüm görevleri gereken etkinlikte yerine getirmek ve tüm yetkileri kullanmak için neler yapılmalıdır? Hangi yeni görevler yüklenilmeli? Hangi yeni yetkiler istenmelidir? Bunlar nasıl elde edilecektir?

Üyelerin Mesleki Ekonomik Hakları: Bu haklar nelerdir? Bunların kullanılmasındaki kısıtlamalar nelerdir ve hangi kurumlarla ilgilidir? Hangi yeni haklar ve nasıl elde edilmelidir?

Üyelerin Mesleki Sorunları: Oda ilgisi ve katkısı bekleyen sorunlar nelerdir? Bunları hangi kurumlarla ilgilidir ve nasıl çözülebilir?

Bu tablodan Odanın ilgi alanındaki kont-

sel oluşumlar izleme mekanizması da yararlanabilir. Ancak bu mekanizmanın kullanımı için benzer nitelikte ayrı bir tablonun da üretilmesi gereklidir.

Bu iki tablonun ilk düzenlemelerinin kopyaları oda, şube, temsilci ve üyelerine iletir. Zaman zaman da güncellenen sayfaların kopyaları gönderilir. Bunlar ve faks olanağı sayesinde, oda ile bu üç organ arasındaki diyalog kolaylaşabilir, onların gelişmeleri izlemeleri, oda çalışmalarına katkıları ve ilgilerinin devamı sağlanabilir.

Yukardaki açıklama, önerilen çalışmanın tanınımı kolaylaştıracak ve kısa bir zamanda başlamasına yardımcı olacak bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Aşağıda ise bu çerçevede alınacak önemli ve öncelikli bazı konularda kısa açıklamalar yapılmıştır:

Mesleki Denetim kavramına, ülke koşulları ve mesleğin özellikleri çerçevesinde yeni bir tanım getirilmelidir. Amaç üyelerin mesleki ekonomik haklarının korunması ve kentlerin gerekli düzeyde şehir planlama hizmeti alabilmelerine katkı olmalı, kendisini boğulma durumuna getiren vergilere aynı nitelikte kendisini boğulma durumuna getiren vergilere aynı nitelikte bir yüküm eklenmesi değil. Bununla tutarlı olarak, denetleme işlevi daha çok, ilgili kurumları yasal koşullarına uyma ve üyelerin mesleki-ekonomik haklarını gözetmelerine yardımcı olacak çalışmalar olarak görülmelidir. Örneğin:

Etkin bir mekanizma kurulduktan sonra taviz vermeyen asgari ücret uygulaması. Bu arada, iş teklif ve ihalelerinde kesin olarak planlanacak alanın büyüklüğünü belirtilmesi ve işin tam ve açıklanımının yapılmasının sağlanması.

Kurumların, özellikle Belediyelerin, yasal yetkisi olmayanlara plan ve değişiklik yaptırmalarının ve özel şahıslarla yaptırılan bu çalışmaların onanmasının önlenmesi.

Belli büyüklükteki belediyelerin Şehir Plancısı çalışmalarını teşvik edilmesi ve bunları bulma konusunda yardımcı olmaları.

Plancının, Planın tamamlanmasına kadar gelecek dönemde ve ondan sonra belli bir süre için tam yetkili danışmanlık hizmeti vermesinin sağlanması. (Odaca saptanacak asgari

* Bugün bu konularda yeteri kadar bilgili olmadığımızı ve gelişmeleri izleyemediğimizi düşünüyorum.

Gelecek beş yıllık dönemde bu konularda etkin olabilmesi için odanın öncelikle, aşağıdaki soruları cevaplayan bir "Bilgilenme İzleme" sistemini oluşturması doğru olacaktır.

ücrete bu hizmetin karşılığı ayrıca eklenir).

İhale ve yarışma şartnamelerinin denetlenmesi. Mesleğin yetki alanına giren konulardaki yarışmalarda, jürinin oluşumu, koşullar, ödüller, işin tanımı ve diğer konularda denetleme; jüride şehir plancılarının gereken sayıda olmasını sağlama.

Önümüzdeki beş yıl içinde çözümü hedeflenecek önemli bir sorun 3194 sayılı İmar Kanunundan kaynaklanan, iki oda arası yetki tartışmasıdır. Kanımızca bu durum, kazanılmış hakları koruyup yetki düzenlemesini TMMOB yasının koyduğu çevreveyi içeren madde metinlerine yer verilmiş olmasından kaynaklanmıştır. Oda kuruluşunda, zamanla böyle bir durumun ortaya çıkabileceği ön görülmüş, iki oda bu konuda ortak bir çalışma başlatmıştı. Askeri müdahale medeniyle bu çalışma kesildi. Tekrar ele alınmadı. Sorunun çözüm yolları vardır. yeniden başlatılacak iyi niyetli çabalarla çözüme ulaşılabileceğine inanıyorum.

Bugün, kendilerine olan ihtiyacın büyüklüğüne karşın, şehir plancılarının önemli bir bölümü başka işlerde çalışmaktadır. Bu onların mesleki-ekonomik doyumsuzluklarının bir göstergesidir. Gerçekte doyumsuzluk durumu mesleği sürdürenler içinde söz konusudur. Kamu kurumlarında çalışanların bir bölümünün eline geçen ücret yeterli değildir, devamlı iş güvenceleri yoktur. Serbest çalışanlar mesleğin özelliklerini dikkate almayan vergilerin yükü altında ezilmektedir. Ayrı bir yazıya konu olan geçici (peşin) vergi, hayat standardı esaslı, %21'i aşan vergi stopajı, ayrıca bu yıl toplanan mali denge ve net aktif vergileri bu grubun içinde bunaldıkları bir kıskaç olmaktadır. Ayrıca başta belediyeçiler olmak üzere, birçok kurumdaki uzun ödeme gecikmeleri, alınacak ücretin reel değerini yarıya kadar indirebilmektedir. Bunların sonucunda serbest bürolar çalışanlarına yeterli ücret verememekte ve bunların ödemelerini zamanında yapamamaktadır. Oda kısa bir zamanda mesleğin özellikleri dikkate alınarak bu konulardaki haksızlıkları ve hangi yönde değişiklik yapılması gerektiğini ortaya koyan ayrıntılı bir ön rapor hazırlamalıdır. Diğer odaların da önemli sorunlarla ilgili bu ön raporu, TMMOB düzeyindeki bir çalışmanın başlatılması ve kolaylaştırıcısı olabilir. TMMOB'den de uygun göreceği süreçlerle

durumun iyileştirmesi için gereken tüm girişimlerde eylemlerde bulunması beklenir. Kamu kurumlarında çalışanların ekonomik sorunlarını çözümünün ise büyük ölçüde, hem tüm emekçilerin hem de kendi grubunun hakları için sendikal birlik girişim ve eylem çalışmalarında yattığı açıktır. Yukarıda değindiğimiz mali sorunlar kümesi aynı zamanda meslekteki kaymaların başlıca nedenlerini oluşturmaktadır. Büyük ölçüde alandaki düzenin yetersizliğinden kaynaklanan diğer nedenler üzerinde bu yazıda durmayacağız.

Serbest çalışanların karşılaştığı bazı diğer önemli sorun grupları, iş dağıtım sistemi ve sözleşmelerin niteliği ile ilgilidir. Şehir Planlama, çoğunlukla kamuca finanse edilen hem de işin sahibi kamu olan bir toplum hizmetidir. Maliyeti çok büyük kentsel kamusal ve özel yatırımları kontrol eder. Yararlı bir çalışma gerektirir. Mesleğin bu ve diğer niteliklerini dikkate alan, diğer işlerde kullanılan farklı bir dağıtım sisteminin oluşturulması zorunludur. Öte yandan işle ilgili sözleşmeler, kurumlara göre az çok farklı, fakat önemli ölçüde tek taraflı niteliktedir. Yüklenicilerin çeşitli mesleki - ekonomik haklarının korunmasını, öngörmemekte, hatta bazı temel hukuka aykırı hükümler içermektedir. Odanın bu konuda da hemen çalışmalara başlayıp, durumu iyileştirici öneriler getirmesi ve bunların gerçekleşmesi için ilgili kurumlarla diyalog kurması gereklidir.

KAYNAKLAR VE NOTLAR

1. Turak, Esat. "Kurumsallaşmada 20 yıl ve ŞPMMO'nun oluşum ve çalışmalarına Genel bir bakış" ŞPMMO Bülteni 10. Yıl, Özel Sayısı, SS. 5-11.

2. Şehir ve Bölge Planlama alanında son 15 yıl içinde yer bulan gelişmelerin geniş kapsamlı bir anlatımı ve değerlendirmesi bu yazının amacı dışında görülmüştür. Düşünsel boyutun ve önerileri de içeren bu gelişmeler, sistemli olmasada, birçok yazıda ve toplantı konuşmasına başlangıçtan bu güne kadar yer bulan önemli gelişmelerin bir bölümünü kısaca açıklayan bir anlatım için Bkz: Kösebalaban, Erol, "60 yıllık süreç içinde İller Bankası İmar Planlama Dairesi çalışmalarının değerlendirilmesi" 2000'li yıllara Doğru Türkiye Kent Planlama semineri. 14-15 Ekim 1993. SS. 13-18. İller Bankası G.M. İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara.

3. Üçüncü Beş yıllık kalkınma planı yerleşme alanları planlama özel ihtisas komisyonu ön raporu. TC. Başbakanlık DPT. Yayın No. DPT: 1088- ÖİK:109. 1971, Ankara

Önümüzdeki beş yıl içinde çözümü hedeflenecek önemli bir sorun 3194 sayılı İmar Kanunundan kaynaklanan, iki oda arası yetki tartışmasıdır.